

ЗАВМЧАН

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ И ПОУКУ.

Број 25.

У Новоме Саду 18. Јуна 1878.

Год. I.

Злочинац с изгубљене части.

Приповетка Фридриха Шилера.

(Наставак.)

Сад станем бегати кроз шуму. Знао сам, да се ова пружа на четири немачке миље према северу све до границе. Трчао сам непрестано као без душе све до подне. Бегство ми је разагнало сву грижу савести; али ме је тим грозније мучила, кад сам стао ослабљен трчањем, да се одморим. Хитаде страшних слика и прилика излазиле су ми пред очи. Чинило ми се, да ме све сами којеви боду у срцу. Премишљао сам, да ли да дођем сам себи главе, или да живим мучки. Мислио сам што сам хтео; само је требало да забарем. Нисам био тако свиреп, да се уклоним са света самоубиством; а овамо сам се гнушао живота. Стешњен сам био животним невољама и неизвесним ужасом вечитости; а уједно способан и за живот и за смрт. Тако сам прошао шести сат у самом премишљању, о каквом зна приповедати још ни један живи човек. Дошавши једва мало себи и, ни сâм не знам кад и како, натакнувши шешир на очи, да се нисам хтео дати ни природи, да ме позна, упутим се неком узачком стазом, која ме је заводила у најтавнији густиж, кад један пут зачујем неки снажни и дивљи глас, који ми силно повика:

„Стој!“
 Глас је био сасвим близу мене, нисам се могао одмах осврнути, да видим, ко је: једно због расејаности, друго, што сам био навукао јако шешир на очи. Кад се обрнем, видим, да се неки дивљи човек упутио мени. Носио је собом грдну чворновиту буцу. Права грдосија — бар у први мах ми се тако учинило — лица мркожута, а бело у очима било му је страшно. Место појасом опасао се узицом око своје зелене хаљине, за којом је заденуо велик нож и пиштољ.
 Повиче на мене и по други пут, па ме снажно шчепа за раме. Човечији глас ме је грозно поплашио, ал изглед овог човека даде ми срца. У положају, у ком сам сад био, имао сам узрока, да дрхћем од сваког поштеног човека, ал не од разбојника.
 „Ко си ти?“ Запита ме он.
 „Теби раван“, беше мој одговор, „ако си заиста тај, какав изгледаш да си.“
 „Овамо не води пут на поље. Шта тражиш овде?“
 „Шта те се тиче?“ Одговорим му ја осорно.
 Он ме промери два три пута од пете до

главе. Чинило се, е је хтео да процени свој стас према мом, мој одговор према свом.

„Ти говориш брутално, као какав просијак“. Рече он на послетку.

„Па нека! до јуче сам још то и био.“
Он се смејао; па повиче:

„Смео бих се заклети, да ниси ни данас ништа бољи.“

„За нешто горе, дакле —“ хтедох даље.

„Лакше, пријане! Ко те тако гони? Шта ти имаш да изгубиш?“

Премишљах се на тренутак. Не знам, како ми је ова реч и дошла на језик:

„Живот је кратак“, рекох, „а пакао постоји вечно.“

Он се заблену у мене.

„Тако ми сви у ђавола!“ Рече. „Ти си кагда пао с вешала!“

„Може доћи кадгод и то!... Дакле до виђења, друже!“

„Охо, друже!“ Повиче, па извади чугуру из торбе, те је пружи мени, повукавши најпре сам неколико гутљаја.

Бегство и гроза измождило ми је снагу, а нисам се заложиио ничим цели тај боговетни дан. Већ сам се побојао, е ћу скончати у овој шуми, јер нисам могао добити нигде ни на п' миље око себе ни залогаја, да се покрепим. Можете представити, како сам радосно примио понуду. Тај напиток ми ули нову снагу у ноге, а у срце нову храброст, наду и љубав према животу. Почео сам већ, да се тешим, е нисам баш тако несретан. Толико ме је покренуо тај напиток. Да, признајем. Био сам сретан; јер једва после хиљаде лажних нада, нађох неку наказу, која је мени личила. У том положају побратио бих се био и са самим сатаном, само да стечем каквог приврженика.

Нови познаник пружи се по трави. Ја учиним то исто.

„Твој напиток ми је баш добро чинио!“
Рекох му. „Морамо се боље упознати.“

Укреше ватру, да запали своју лулу.

„Тераш ли одавно већ твој занат!“

Он ме погледа озбиљно.

„Шта хоћеш да кажеш тим?“

„Је л' био овај већ доста пута крвав?“

Извучем му нож иза појасе.

„Ко си ти?“ Рече он страшно и мане лулу на страну.

„Убица као и ти — али тек почетник.“

Он ме погледа оштро и опет узме своју лулу.

„Ти ниси овде код куће“. Рече па послетку.

„Три миље одавде. Ја сам бирташ „од сунца“ из Л... , ако си што чуо о мени.“

Он скочи као помаман.

„Ловац Волф?“ Повиче.

„Главом он“.

„Добро дошб, друже! Добро дошб!“ Повиче опет и стисне ми руку. „Лепо, те те имам једном, „сунчани крчмару“! Одавно те пазим. Ја те већ добро знам. Знам о свему. Одавно сам те изчекивао.“

„Мене? Зашто?“

„Сва је околина пуна о теби. Ти имаш непријатеља; неки званичник те гони, Волфе! Тебе су упропастили. Та како су поступали с тобом. то је грех, да се до неба чује!“ За тим настави ватрено: „Што си потукао неколико дивљачи, које кнез гоји на нашим њивама и усевима, држали су те годинама у тавници и вукли по градових; отеше ти и кућу и кућиште; направеше те просјаком. Зар је, брајко, већ дошло дотле, да човек не важи више од једног зеца? Зар ми нисмо бољи од оне марве по њивах? — И злосретник, као што си ти, може то да трпи!“

„А зар сам могао друкче?“

„То ћемо тек да видимо. Али реци ми, бога ти, откуд долазиш и шта ти је сад занат?“

Исприповедам му сву своју историју. Он, и не дочекавши да свршим, скочи из љутог нестрпљења, па повуче и мене.

„Оди, брате Волфе“, рече, „сад си зрео. Ја ћу стећи имена поред тебе. Хајд' за мном!“

„Куда?“

„Не питај. Хајде!“ —

Силом ме одвуче.

Ишли смо малу четврт миље. Гора је била све стрмија и дивљија. Ни један од нас двојице није говорио ни речце, док ме свирала вођина не пробуди из занесености. Пренем се. Бесмо крај осека становитог понора, који се спушта у дубоку јазбину. Друга се свирала одазва из стениног јазва; а показаше се неке мердевине, као да изникосе из земље или спадоше с неба. Вођа се сиђе први доле, а мени рече да причекам.

„Морам прво везати керу на ланац“, дода; „ти си овде туђин, па те може разтргнути.“

С тим сиђе доле.

Сад сам стајао самац крај ждрела, и свим сам добро знао, да сам сам. Чудио сам се, како да ми је вођа тако непажљив. Само да уздигнем мердевине, па сам слободан и сигуран у бегству. Признајем, да сам то увидио. Гледао сам доле, куд сам се требао да спустим. Сетим се пакла, одакле више нема спасења. Згрозих се, кад помислих, куда ћу да идем; само брзо бегство могло ме је спасти. Решим се да бегам. — Већ сам пружио руке мердевинама, да их подигнем кад ми на једаред загрми у савести пеки паклени подсмеј:

„Куд је престао убица?“

И тргнем руке себи. Мој је рачун био готов, покајно време је прошло, за леђих ми је стајало започето убијање као каква мрежа, која ми је пречила повратак.

Сад се појави вођа и рече ми, да се силазим. Не имадох каде да пробирам. Спустим се доле.

Ушли смо неколико корака под стену. И опазим неке колебе. Посред ових се пружио поље, на ком је седло осамнаест до дваест људи око ватре.

„Овде, друже.“ Рече ми вођа. И стави ме посред круга... „Наш „сунчев крчмар“!... Поздравите га добродошлицом!“

„Волф!“ Повичу сви као из једног грла. И окупе се око мене, људи и жене.

Да л' да признам? — Радост је била велика. На свачијем се лицу показивало поверење, па и поштовање. Једно ми је стискивало руку, друго ми се хватало хаљине. Дочекали су ме као свог старог драгог познаника.

Кад сам дошао, прекинули су част, коју су баш започели. Али је одмах наставимо. Понуде ме, да испијем добродошлицу. За јело је било свакојаке дивљачи. А боца с вином је обилазила од једног компије до другог. Дobar живот и слога је одушевљавало целу дружину. Свако се натицало, да покаже своју радост што разуданије.

Посадише ме међу две женскиње — а то је било почасно место код ручка. Очекивао сам, да ми кажу своја порекла. На моје велико чудо спазим ту најлепшу женскињу, коју сам икад видио.

Маргарита, старија и лепша од њих две, називала се девицом; а могла је бројити једва двадесет. Говорила је врло дрско; а црте јој показиваху још више.

Марија, млађа, била је удата; али одбегла од мужа, који ју је злоставио. Беше нежнија, али бледа и неукусна. У очи је мање падала него њена ватрена комшиница.

Обе су се натицале, која ће да ми се покаже услужнијом. Маргарита ми се са њеном шалом боље допала, али ми је била несносна. И моје срце обегенише на веки Марију.

„Видиш, брате Волфе“, поче човек, који ме је довео амо, „видиш, како ми живимо међу собом. Сваки дан је тако. Је л' тако, друзи?“

„Тако је! Тако!“ повиче цела орда,

„Можеш ли се решити, да останеш међу нама, па да нам будеш арамбаша? До сад сам био ја, а сад уступам теби. Јесте л' задовољни, друзи?“

„Јесмо! Јесмо!“ Повичу сви из једног грла задовољно.

Глава ми је бучила, чело горело, а вином и страшћу ускиптила крв. Свет ме је одбацио као кужног — овде нађох братског дочека, доброг живота и части. Приволео се ма ком избору, чека ме смрт. Овде могу бар свој живот скупље продати. Раскалашност ми је била најватренија страст. Женске су ме до сад само презирале, овде ми нуде свој раскош и разудано уживање. Нисам се дуго премишљао.

„Остајем код вас, друзи“, повичем гласно и одушевљено, па ступим на среду; „остајем уз вас“, повичем и по други пут, „ако ми уступите моју лепу комшиницу!“ —

Сви пристану, те ми одобре захтев. Прогласе ме за власника над блудницом и за четобашу.

* * *

Други део његовога житија прелазим свим, јер је само гнусно и гадно, те читач не ће наћи ничега занимљивог. Несретник, који је утонуо у таку дубљину, морао је све одобрити, што иде против човечности. Али није више убијао, као што је признао и сам на губилишту.

За кратко време распрострео се глас о овом човеку по целој провинцији. Државни путеви беху несигурни. Ноћни нападаји су узнемиривали грађане. Волфово је име задало страха народу. Суд га је тражио и одређивао велику уцену на његову главу. Он беше тако сретан, да је избегао сваком нападају и да се осигурао код сваког се-

љака. Садрузи су прогласили, да је он учи-
нио уговор са сатаном и да се може пре-
творити у вешца.

Округ, у ком је био Волф, припадао је
тада још мање него и сад Немачкој. Про-
несеним се гласовима веровало, и он је био
сигуран. Нико се није усудио, да се свеже
с одпадником, ком стоји на услузи и сам ђаво.

Годину дана терао је тај жалосни занат,

па му постаде и досадним. Орда, којој је
био глава, није испунила његова сјајна оче-
кивања. Ода се пићу. Тако постане још стра-
шнијим. Место сувишка наступи глад и оску-
дица. Много пути се морао задовољити и
којим залогојем, да не умре од глади. Сенка
оне братске слоге исчезе. Завист, злоба и
пакост су бесниле у тој заблуделој чети.

(Свршиће се.)

Ја бих хтео да се дичим

Ја бих хтео да се дичим
Што сам рођен у те дане
Кад је искра божја духа
Похитала на мегдане,
Кад се дижу мисли лепе,
Кад се свети нади крепе,
Кад се блиста сила јака
На висови напредака;
Кад је дато нашој срећи
Да загушни мрак обара —
Кад је један тренут већи
Нег' векови доба стара.

Ал кад видим смртне казни,
Кад се сетим те саблазни;
Која закон понижава
А целата освештава, —
Ја се стидим доба свога
И напретка његовога,
Скамени ме гроза клета, —
Ја се стидим свих просвета,
Ја се гадим на човека,
Ја се срамим свога века!

(Стармали“).

Ј.

ФРОМОН МЛАЂИ И РИСЛЕР СТАРИЈИ.

НАПИСАО АЛФОНС ДОДЕ.

ДРУГА КЊИГА.

(Наставак).

V.

СИГИСМУНД ПЛАМУС У СТРАХУ ЈЕ ЗА СВОЈУ
БЛАГАЈНУ.

— Кочије, пријатељу Жоржу?... Ја да
набавим кочије?... Али чему то?

— Ја вас уверавам, драги Рислере, да
тако мора бити. Наши послови, наше свезе
шире се све то више, ми морамо набавити
још једна кола. Па онда и не пристоји се,
да се један од ортака вози, а други да пе-
шачи. Верујте ми, то је нуждан издатак, а
уписаћемо га на рачун заједничких трошкова.
Дед', одлучите се!

И збиља тешко је било одлучити се на то.

Рислеру се чинило, да ће бити крађа, ако
набави кочије; међу тим кад Жорж силом
хоће, нека буде, али је при томе у себи мислио:

— Ала ће се Сидонија радовати!

Кукавни Рислер неје ни сањао, да је
Сидонија већ пре месец дана сама те ко-
чије изабрала код Биндера, као жоржев по-
клон, који се само вента ради уписује у за-
једнички трошак, да се не би муж досетио
своме јаду.

Тај добри Рислер био је као створен за
то, да га варају целога живота. Урођена
му честитост и вера у људима, та главна
својства његова лако провидљива карак-
тера, у последње доба још су му више умно-
жила бригу, да пронађе тискарицу, којом
ће да преобрази свуколику радњу око тапета.
То је он сматрао као свој улог у њихову за-
једничку радњу. Кад је престао цртати, кад је
оставио своју малу радионицу у првome спрату,
тада је наличио човеку, који се отуђио од
света, па живи два живота: један за себе,
а други за свет. Па да видиш како се радовао,
кад је на свом дому све на миру нашао, а
своју жену добре воље, увек умиљату и на-
кићену. И не мислећи, од куда та промена,
опазио је, да је „мала“ некако друкчија
постала премудру њему. Сада му допушта да
чини и оно, што је био свикао: да после ручка
запали своју лулу, да мало продрема после
јела, да иде у пивару, па да тамо потражи
г. Шеба и Делобела. Набавила је и лепше
покућство. Од дана на дан раскош и накит
истискује удобност. Просто покућство и на-

мештај замениле су све неке фине лудорије по моди. Њезина је соба обложена свиленим тапетима плавичасте боје, а искићена је као каква кутија за уресе. Где је пре био у дворици обичан гласовир, сад се тамо шири крилаш гласовир из неке на гласу творнице, а учитељица Добзонка, са својом романцом у руци, не долази више само два пута на недељу, већ сваки дан.

Та млада жена, родом из Америке, доста је чудноват створ. Коса јој је плавичаста, чело високо, а очи плаве, па се све стакле. Како јој муж неје допуштао, да излази на позорницу, то је одлазила у неке куће, па је тамо учила друге певати. Непрекидно певајући уз пратњу гласовира, постала јој је душа у том свету од мелодија нешто сетна невесела.

Она је сама собом била читава романца. Кад су њезина уста изустила речи „љубав, страст,“ чинило се, да имају силесију слогова: с толиким изражајем умела је те речи изрећи. Ох, тај изражај! Госпођа Добзонка умела је све и сва задахнути тим особитим изражајем; али јој је ипак сва мука узалуд била, да научи своју ученицу на тај изражај.

Управо у то доба била је у највећем жеку у Паризу песма: „Ау Chiquita“.

И Сидонија је јако прионула била, да ту песму научи.

Цело пре подне чули су је где пева:

Да се жениш, свет говори,

Ал' то мене може да умори!

— Умори-ии! — прекидале би је госпођа Добзонка чудним гласом, па ти се готово чинило, да она заиста умире, кад си је погледао, како је подигла очи к небу и како размахује главом.

Сидонија никад неје могла то да погоди. Њезине поругљиве очи, њезине од уживања наједране усне, несу биле створене за танке жице еолске харфе. Њој би боље доликовале мелодије офенбахове с наглим прелазима, које можеш пропратити различитим покретима, или мицањем главе; али она тога не би никако признала својој осетљивој учитељици. У осталом глас јој је задржао своју свежину и лепоту у пркос томе, што је код госпођице Ле Мирове много певала.

Не имајући много познаница, мало по мало опријатељила се са свим са својом учитељком за певање. Задржавала би је на доручку, извозила би се с њом у шетњу у

новим кочијама, питала би је за савет, кад је куповала одела и уресе. Сетан невесео глас госпође Добзонке наводио би је, да јој се повери. Својим неприкидним јадиковањем пробудила је и у другима саучешће. Сидонија говораше с њом о Жоржу, о љубави њиховој, изговорајући се, да мора тако радити, кад су је родитељи приморали, да пође за стара, али богата човека. Госпођа Добзонка одмах је готова била да јој помаже, не зато, што је била подмитљива, већ што је горела од жеље, па потпомаже љубавну страст и да плете романтичне сплетке. Сама несретна у свом брачном животу, уз мужа зубара, који је тукао, сви мужеви на свету били су њој праве наказе, а особито кукавни Рислер био је у њезиним очима прави насилник, који је заслужио, да га његова жена мрзи и вара.

Била је то жива поуздана пријатељица а од велике користи. Два три пута преко недеље доносила би улазнице у пањеге за велику или талијанску оперу, или за једно од оних позоришта, у која по гдекоји пут зна да поврви цео Париз. Рислер је мислио, улазнице добија тек онако госпођа Добзонка, која их може, сама певачица будући, имати колико захтели. Јадник неје слутио, да често најнезнатнија од тих пањеге за „прву представу“ стоји његовога ортака десет до петнаест лудора. Њега си могао варати као дете. Сваку лаж примао је за готов новац, а неје ни најмање познавао онај претваралачки свет, у ком се жена његова почела одомаћивати. С њом заједно неје никад излазио. Оно неколико пута, кад је с њоме ишао одмах у почетку свога брачнога живота у позориште, нанео јој је срамоту: задремао је био, јер га не занимаше свет у позоришту, а био је спор у мишљењу, да би могао наћи забаве у самој игри. За то је и био јако захвалан Добзонки, што га она замењује код Сидоније. Та она уме то тако лепо.

У вече, кад би му жена излазила у дневном оделу, Рислер би је гледао, не слутећи, колико стају така одела, нити ко је за њих платио. Не сумњајући се ни мало ни о чему, прта он уз отворено огњиште, чека на њу, па, сретан, сам себи говори: „Ала ми се жена добро забавља!“

У долњем спрату, код фромонтових, игра се иста игра, само што су ту улоге промењене. Ту седи уз отворено огњиште млада жена. Свако вече, на једно по сахата по

одласку сидонијином, отвара се капија за кочије жоржеве, да га одвезу у клуб. То неје ништа необично; тако захтева то сама трговина. У клубу, уз карте, удешавају се велики послови. Тамо се мора ићи, да не би трговина од свога угледа што изгубила. Клара верује у све то. Кад год јој муж оде од куће, њу спада нека туга. Ала би се, јадница, радовала, да јој је муж остао дома, или да је испод руке с њиме могла отићи куд на забаву. Ал' одмах би се смирила, кад год би погледала на своје дете, како се игра при ватри, и како се баца својим малим ружичастим ножицама. Па и та велика реч „посао“, тај главни разлог трговачког света, свагда би је блажила, да трпељиво сноси своју судбину.

Жорж и Сидонија нашли би се у позоришту. Јако је годило њиховој таштини, што их је свет много посматрао. Сада је она била збиља лепа. Она је умела своје неправилно лице, које је потребовало свих помодних лудорија, да буде лепо, тако згодно удесити, да су људи говорили, да је мода заиста за њу измишљена. За мало одлазила би из позоришта, а госпођа Добзонка остала би сама у пањези. У габријелској улици, на круглини Шампс-Елисеја најмили су били стан, две прекрасне мирне собице, које су биле онаке исте, о каквима су радилице у радњи госпођице Ле Мирове некада сањале.

У тишини богата предграђа дивно им је цветала љубав. Мало по мало ишли су све даље, бивали су све смелији, тражећи нових и нових забава. Још из оних времена, кад је Сидонија била у радионици, сећала се неких игранака и оних на гласу гостионичара, па их је сада хтела да обиђе. Радовала се, што су јој сада широм отворене све помодне трговине, у које је некада само с поља могла завирити. Јер она је и у овој својој љубави нада све гледала, да се освети за све оно, што је у детињству своје пропатила. Најсретнија је била, кад је после позоришта, или после ноћне возње по буљовској шумици, вечерала у енглеској кавани, гдено влада разуданост у свој својој хучној разметљивости. На тим забавама научила се говорити и владати дрско, доносила је дома слане песме, непристојну ношњу, па се тако на један пут у грађанском зраку старе трговачке куће појави права слика парижке Кокоте, као што их је у оно доба у Паризу било.

У творници почеше се довијати којечему. Просте жене, па и оне најсиромашније, досете се брзо, кад виде, да се ко сувише китњасто облачи! Кад је госпођа Рислерка, око три сахата, излазила, полетело је на прозоре до педесет пара оштрих, зависних очију, које су продирале кроз сву свилу и кадиву у њезину криву савест.

Она не опажа, а и не зна, да све тајне њезине главице лете око ње, као што лете око нага јој плећа свилене врпце; не слути, да њезине ножице, у позлаћеним чизмицама са десет дугмади, приповедају о свима тајним ходовима, о степенима застртим ћилимовима, по којима су ноћу скакутале, идући на вечеру, приповедају, како су биле топло замотане за време возње око језера.

Радилице ругају се, смеју се и говоре: „Та погледајте само ту извијушу, ту покондирену тикву!... Је ли то паметно, да се за улицу тако облачи... Ко иде у цркву, не кити се тако... А нема томе ни три године дана, кад је у кишном огртачу ишла сваки дан на радњу, купила за две крајцаре кестења и носила у џепу да руке греје... А сад се вози у кочијама...“ Па у прабини, пред пећима, које се зими и лети жаре, мисли гдекоје сиромашно девојче, како луда срећа може изненада променити цео удес женски, па сањари о будућности, која ће се може бити и на њу осмехнути.

Цео свет говори, да Рислера вара његова жена. Два човека од тискарe, који сваки дан одлазе у позориште Фоли-Драматик, казују, да су госпођу Рислерку више пута видели у том свом позоришту, у пратњи неког човека, који се увек повлачио у дубљину пањеге. И старац Ахил зна триста чуда приповедати... Нико и не сумња о томе, да Сидонија има љубазника, а може бити и више њих. Само што још нико не помишља, да је то Фромон млађи.

Међу тим она неје била ни најмање на опрезу у том њезином одношају са Фромонтом. Шта више изгледаше, као да се размеће тиме, а то је може бити и спасло. Колико ли га је пута зауставила на степенима, да се договори, где ће се то вече састати. Колико ли се пута нашлаћивала, гледећи га, како дрхће, што му она пред целим светом пиљи у очи. А он, кад га је прошла страва, хвалио је још њезину смелост, приписујући то њезиној голомој страсти.

Ал' се љуто варао!

И сама, не знајући право за што, ишла је за тим, да Клара опази њезину љубав, да посумња, о чему се ту ради. Да буде са свим сретна, само јој је још то требало, да се наруши мир њезине супарнице. Ал' она је могла радити, што је хтела, Клара Фромонтова неје опазила ништа, па је тако живела, као и Рислер, мирно, весело.

Само стари благајник Сигисмунд Планус некако се озбиљно узнемирио. Па ни он неје мислио на Сидонију, када је у свом рачуну на један пут запео, перо за ухо метнуо и бацио поглед кроз своју решетку на влажну земљу малог врта. Он мисли на свог господара, г. Шорша, који од неко доба треба много новаца, да подмири своје трошкове, па му прави велику неприлику у рачунским књи-

гама. Свагда би долазио под другим изговором. Он би приступио к благајни са свим безбрижно:

— Имате ли мало новаца, добри Планусе? . . . Јуче ме опет опуљише на картама, а зарад мало новаца не бих рад сла-ти у банку . . .

Зловољан отвори тада Сигисмунд Планус своју благајну, да извади потребне новце, и с ужасом опомиње се онога дана, кад је некад Жорж, коме не беше тада ни двадесет година, рекао своме стрицу, да је направио дуга, картајући се. Добри Планус омрзне одмах на клуб и стане презирати све чланове му. Па кад је мало иза тога дошао у творницу некакав богат трговац, члан тога клуба, рече му Немац у опорој својој искрености:

(Наставиће се)

Крај стуба слободе.

(Наставак.)

Око десет сахата уђоше целати, да осуђеничке главе удесе за секиру и да им руке наопако вежу. Сви осуђеници пустише својевољно, да им се коса одреже и да им руке вежу.

Кад је све готово било, доведоше их целати и жандари у једну гомилу, па их у једној колони допратише у двориште правосудске палате. Ту је већ спремљено било петоро кола, која ће их одвести на губилиште. Силна се светина слегла. На првом кораку, кад су жирондисте ступили из тамнице уде-сили су као из једног грла и као свој самртни марш, те су запевали прву строфу од марсељезе, ударајући особитим гласом на дво-смислене стихове:

Contre nous de la tyrannie
L'étendard sanglant est levé!

(Против нас је подигнута крвава застава тираније.)

Од тога часа престали су, да се са собом самима занимају, него им се све мисли око тога врзле, како ће народу у памети оставити пример своје републиканске смрти. Гласови им се затајаваху на један тренут само при крају сваке строфе, да после тога у толико енергичније и звучније зајече. Њихов полазак у смрт, њихова самртна борба, то беше само попевка. На сваки коли било их је четворица. Само на једним беше њих пет. Лешина Валазеова лежала је на последњој дасци. Глава му не беше покривена и од труцкања се тресла овамо — онамо на ко-

лени пријатеља његових, који мораше очи затворити, да не гледе то бледо лице. Међу тим они певаху тако исто, као и остали другови им. Кад стигоше на подножје губилишта, они се сви изгрлише у знак њихове заједнице како у слободи и у животу, тако и у смрти. За тим опет запеваше самртну песму, како би се узајамно храбрили и како би допирао глас до последњег тренутка ономе, који је имао смрт да претрпи. Сви су јуначки погинули. Певање је сваким падом секире за један глас слабије бивало. Све их је мање било на подножју губилишном. Напоследку је остао само још један глас, који је певао песму марсељезу. То је био глас Верњо-а, који је напоследку погубљен. Ти самртни звуци, то су му биле његове последње речи. Није умр'о тако као другови му, него се сав истопио у одушевљењу и његов живот, којег је отпочео са бесамртним беседама, завршио је са химном на вечност револуције.

На исти коли однеше им обезглављене лешине и отворише им ону исту раку крај Људевита XVI.

У архиви магдаленског гробља стојало је записано: За двадесет и два посланика од Жиронде: сандуци, 147 франака; трошкови за укоп, 63 франка; свега 210.

Гробар, који је монархију, па после и републику закопао, тражио је и добио своју награду за тај посао.

Таки су били последњи тренутци тих људи. За време кратка живота многа их је нада преварила, у часу самртном пак дочекали су највећу срећу, коју човек на земљи доживети може, дочекали су мучеништво, које у себи ужива и човека до жртвеничке светиње уздиже. Погинули су за своје уверење и за своју отаџбину. Ко би хтео да их пресуђује, тај би подузео сувишан посао. Њихов живот и њихова смрт изриче суд над њима. Они су три неправде учинили. Прва је, што неимаше одважности својих назора, што оклеваше, те не прогласише републику пре 10. августа, при отварању законодавне скупштине. Друга је била, што коваше завере против устава од 1791., којег су сами направили и којем су заклетву положили, што су на гај начин морали пружити своју руку, да се краљ погуби, те су дакле нагонили републику, да употребљује грозна сретства. Трећа им је кривица била, што су за владе конвента хтели управљати, кад је требало борити се.

Они су имали врлина, које су у очима потоњих нараштаја претежнија од многих им погрешака. Клањали су се богу слободе. Основали су републику, ту прерану истину будућих владавина. Најзад су погинули, што непопустише народу, који је крви жедан био. Њихово их је време осудило. Потоњи свет

славио их је и опростио им. Умрли су, јер не хтедоше револуцији допустити, да се оскрнави. На споменој плочи урезаће се онај исти запис, којег је на зиду своје тамнице написао Верњо, тај глас исте странке: *Potius mori quam foedari*. Радије умрети, него се окаљати!

Тек што попадалаше њихове главе чело ногу народу француском, а већ се над конвентом и целом земљом разастр'о мутан, крвав и тајанствен облак уместо блеска њихове странке. Младост, лепота, илузије, женијалност, стара речитост — свега тога као да је ишчезло у отаџбини њиховој. Париз је могао с правом рећи: „Отаџбина је изгубила свој цвет, слобода свој сјај, револуција своје пролеће.“

Док тако скончаше двадесет и два жирондисте у Паризу, дотле луташе Петијон, Бизо, Барбару, Гаде, као дивљач гоњени, по шумама и пећинама у Жиронди, дотле госпођа Ролалдова очекиваше свој последњи час у тамници уској, дотле се пребијао Димурје од немила до недрага у прогонству, не би ли избегао грижу савести своје и дотле је Лафајет испаштао у подземним тамницама у Аустрији за злочин, што се усудио, да буде апостол слободе људске.

(Свршиће се.)

Ж И С Т А К.

Књижевне белешке.

(Стармали), илустровани хумористично-сатирични лист, којег уређује првак и на том пољу, омиљени Змај-Ј. Јовановић, а издаје штампар А. Пајевић. Ко жели почне и здраве шале, ко се радује српском духу, који се огледа у сваком ретку, којег испише уредник „Стармалог“, тај ће похитати да се претплати на речени лист, те да би уз општи одзив исти дуга и напредна живота имао. Читалачкој публици нека је у препоруку листа овде још напоменуто, да је уз више сарадника главни сарадник Абуказем, који је познат са своје шале и досетке. Илустрације за „Стармалог“ црта и нашем свету познати вештак Клич.

— У српској нар. задр. штампарији у Новоме Саду изишао је „Извештај о српској великој гимназији у Новоме Саду за школску годину 1877/8.“ Садржина је ова: 1.) † Стеван Недељковић, 2. Чланак под насловом: Шта смета напредовању у настави и у васпитању у гимназијама. 3.) Власти и старешинства гимназије. 4.) Шта се предавало ове године из облигатних предмета. 5.) Важније наредбе и отписи. 6.) Учевна сретства, 7.) Имена ученика који су до краја ове шк. год. на гимназији остали. Штипендисте шк.

године 1877/8. Испит зрелости Штатистички преглед ученика год. 1877/8. 8.) Извештај о св. савској беседи. 9.) Летопис ове гимназије шк. год. 1877/8.

Различности.

(Нова српска књижара.) Г. Јован Радак из Вел. Кикинде јавља свима црквено-школским општинама, свештеницима, учитељима и т. д., да је отворио књижару, која је снабдевена сваковрсним књигама, училима и осталим писаћим прибором. Така је књижара потреба за Кикинду и околину, где толики Срби живе и где до сада оскудеваше така прилика, да се у тај крај протурују српске књиге лаким начином и без велика поштанска трошка. Желимо новој књижари тој добра успеха!

(Прерадовићев споменик). „Vincas“ јавља да је уметник Ревдић почео радити на споменику Прерадовићу. Тело ће се пренети месеца октобра. Главни предмет споменика, алегоричка слика Хрватске, већ је моделирана. На гроб ће доћи римски саркофаг, по узору оних саркофага, који су нађени у Хрватској.

„Завичај“ излази сваке недеље. — Претплата се шаље администрацији „Заставе“ и „Завичаја“.

Рукописи пак, који се односе на уређење листа уредништву „Завичаја“.

Цена је листу за непретплатнике „Заставе“: на год. 3 ф. (8 дин.) на по г. 1 ф. 50 нов. (4 л.) на четврт год. 80 нов. (2 д.)

Уређује др. Милан Ђорђевић.

Српска народна задружна штампарија у Новом Саду.

БИБЛИОТЕКА
ГРАДА БЕОГРАВА